

MARGARETHA AF UGGLAS:

Marcus Wallenberg den äldre

Riksdagsledamoten Margaretha af Ugglas, som också är en av redaktörerna för Svensk Tidskrift, ger i denna artikel sina intryck av professor Torsten Gårdlunds stora bok från i höstas om häradshövding Marcus Wallenberg. Han var far till de kända bankmännen bröderna Jacob och Marcus Wallenberg. Marcus Wallenberg den äldre var den framstående industrigrundaren och därefter en ofta använd svensk förhandlare i utlandet. Torsten Gårdlunds bok understryker personlighetens betydelse för den svenska industrialiseringen, skriver Margaretha af Ugglas, och hon hoppas att Gårdlund skall få tillfälle att taga sig an familjegrundaren, A O Wallenberg, också han en personlighet av stora mått.

1977 går till historien som ett krisår för svenskt näringsliv. Den ena branschen efter den andra kämpar med stora svårigheter. Varven, stålet, tekon hör till de mest omtalade, men också stora välkonsoliderade företag inom "glansnäringen" verkstadsindustrin måste fatta bittra beslut om inskränkning och friställningar; LM Ericsson är ett exempel på detta.

Runt om i landet reses krav på statliga gripanden. Staten måste övertaga det och det företaget och därigenom trygga sysselsättningen på den och den orten. Svenskarerna av modell 1970-tal vill inte längre utan vidare acceptera de förändringar och omflyttningar och svårigheter, som är en del av livet och utvecklingen. Torsten Gårdlunds stora biografi över Marcus Wallenberg, hans liv och gärning, 1864–1943 (Norstedts) skulle, om den lästes av tillräckligt många, kunna bli ett väsentligt inlägg i den debatt om svenskt näringslivs konkurrensförmåga och framtidsutsikter, som nu pågår.

Torsten Gårdlunds bok handlar om häradshövdingen Marcus Wallenberg, om Knut Wallenberg, om familjen Wallenberg, men den är samtidigt en medryckande och trots omfånget lättläst skildring av svensk industris framväxt. Gårdlund skildrar den tidiga historien runt Asea, Atlas och Hofors, Norsk Hydro, Stora Kopparberg, Wallenbergarnas kontakt med den norrbottniska malmfrågan osv. I boken möter vi gestalter som Ernest Thiel, GE Broms, Eduard Fränckel, Gustaf de Laval, Sigfrid Edström.

Om det är något Gårdlunds bok belyser och stryker under, så är det människans, personlighetens betydelse för den svenska

industrialiseringen. Uppfinnare och affärsmän, mer eller mindre geniala, mer eller mindre hederliga, mer eller mindre inställda på egen vinning och/eller allmännyttans – ut ur denna brygd av olika människor och genom olika kriser och svårigheter växer svensk industri fram.

Ett annat bestående intryck från Gårdlunds bok är dynamiken i utvecklingen. Förändeligheten. Kriser och motgångar. Framgångar som föder framgångar. Nya uppfinningar och nya tillverkningsprocesser. Om den i dag så starka motviljan mot förändring och framhävandet av tryggheten hade varit förhärskande och kunnat göra sig gällande redan under 1800-talets sista decennier och 1900-talets första, hade de flesta av Sveriges stora exportföretag inte existerat i dag.

Bakgrunden

Marcus Wallenberg är bokens huvudperson, medan Knut Wallenberg bildar en myndig bakgrund till den yngre broderns energi och ousinliga verksamhetsbegär. Som den mest tjugande och intressanta personligheten framträder ändå familjens grundare AO Wallenberg. Gårdlunds sidor om AO väcker mersmak, och man skulle önska att Gårdlund med sin i denna bok demonstrerade lysande förmåga till personteckning och tidsskildring fick tillfälle att skriva en bok om AO.

Gårdlunds skildring av familjen Wallenberg är rak och öppen hjärtig. Någon skönmålning är det inte fråga om. AO:s något trassliga familjeförhållanden redovisas öppet. Det faktum att Knut och Marcus i sekel-

skiftets av ståndssamhället fortfarande präglade värld inte alltid åtnjöt den högsta respekt och aktning fördöljs inte. Sigfrid Edström tvekade länge innan han antog chefskapet för det då konkursmässiga Asea. Knuts och Marcus något tvivelaktiga rykte nämns som en av orsakerna.

Bland de många insatser som Knut och Marcus gjorde med endast indirekt anknytning till bank- och industriverksamheten hör grundandet av Sveriges Industriförbund och Handelshögskolan. Enligt Marcus anteckningar ville han hjälpa upp brodern Knuts popularitet genom att låta honom stå i spetsen för insamlingen till Handelshögskolan. Illvillig tidningskritik av Knut hade nämligen bland annat försvårat dennes omval till stadsfullmäktig. Samme Knut blev sedermera utrikesminister i den Hammar-skjöldska regeringen under första världskriget.

Huvudpersonen

Marcus Wallenbergs gärning varade i ett halvsekel. Efter att under två decennier huvudsakligen ha ägnat sina krafter åt bank- och industriaffärer kom han så småningom att få avsätta allt mera tid åt internationella uppdrag. De engelsk-svenska handelsförhandlingarna under första världskriget blev begynnelsen på en bana som svensk delegat i internationella sammanhang. Försöken att bringa reda i efterkrigstidens kaos kom i hög grad att handla om ekonomi och finansiella transaktioner, vilket gjorde Marcus lämpad som delegat för den svenska regeringen. Gårdlund skildrar honom som en skicklig,

realistisk och uppskattad förhandlare.

I dessa sammanhang träffade Marcus en lång rad av den tidens mest kända personligheter. Hans bekantskap med John Maynard Keynes fick till följd att han under 30-talets krisår skrev till Keynes och bad om råd angående den svenska ekonomins skötsel. Keynes svar var inte klart nog för att övertyga Wallenberg om att en expansion av den offentliga sektorn var den rätta medicinen. Marknadsekonomin och det fria näringslivets expansionskraft var för Marcus den fasta grunden för ekonomin. Hans oro för vad en ansvällning av den offentliga sektorn i längden skulle få för konsekvenser tog sig uttryck i skapandet av Skattebetalarnas förening.

Marcus Wallenberg var en hårdför man. Han begärde mycket av sig själv, men också mycket av andra. Hans omdömen om sin omgivning var ofta skarpa. Ingen av de många bröderna – förutom givetvis företrädaren Knut – eller brorsbarnen befanns vara värdig att på allvar delta i bankens arbete. Bland vänner och anställda var han i allmänhet uppskattad, av den egna barnaskaran älskad.

Marcus stora framgång uteslöt inte miss-

lyckanden. I affärerna i och kring AB Emissionsinstitutet under 10- och 20-talet kom Marcus och många av hans inflytelserika vänner att förlora betydande belopp. Marcus Wallenbergs affärsfilosofi var klar. Det var människan det hängde på. Det gällde att finna den rätta personen att leda företaget. Den rätta VD:n var avgörande. Denne skulle vara begåvad, självklart, men än viktigare: han skulle ha affärssinne, ja, förvärvsbegär.

I Torsten Gårdlunds bok passerar begåvade, handlingskraftiga, snillrika människor revy. De gör detta i ett rörligt samhälle där framgång och misslyckanden växlar. Det unika i den Wallenbergska gärningen är kontinuiteten. I tre generationer har familjemedlemmar under långa liv gett det bästa av sig själva i utvecklandet av svenskt näringsliv och svenskt bankväsende. Familjen Wallenberg har härigenom kommit att inta en unik position i svenskt samhälle. Förklaringen till den Wallenbergska uthålligheten får väl sökas i dels en lycklig försyn, som låtit begåvning och styrka förärva sig, men också den familjekänsla och familjesammanhållning som grundaren A O Wallenberg inpräntade i sin stora barnaskara.